

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ БАЛКАНСЬКИХ КРАЇН ДО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ (2022–2024 рр.)

К. О. Шимкевич

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій

shkate2007@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3796-3292>

Ключові слова: Україна, Балкани, співробітництво, повномасштабне вторгнення РФ, військово-технічна допомога, ЄС.

У статті аналізуються позиції балканських країн щодо України під впливом повномасштабного вторгнення РФ. Головна увага приділяється факторам, які призвели до поступової зміни ставлення держав регіону до України, надання різних видів допомоги, підтримки в питаннях санкцій та наданні озброєння. Підкреслено, що Сербія та ентитет Республіка Сербська у складі Боснії і Герцеговини не долучилися до підтримки України, продовжуючи і надалі розвивати відносини з російською федерацією. Утім, сербська влада через посередників долучилася до продажу зброї та боєприпасів нашій державі.

У статті відзначено, що повномасштабна війна РФ проти України стала своєрідним інструментом тиску деяких балканських країн на Європейський Союз та НАТО стосовно прискорення євроатлантичної інтеграції.

CHANGE OF THE ATTITUDE OF THE BALKAN COUNTRIES TOWARD UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE FULL-SCALE INVASION OF THE RUSSIA (2022–2024)

K. O. Shymkevych

Zaporizhka Institute of Economics and Information Technologies

Key words: Ukraine, Balkans, cooperation, Russian full-scale invasion, military and technical aid, EU.

The Russian full-scale invasion of Ukraine was changing the positions of the Balkan states towards Ukraine and cooperation with it. Before the 24th of February 2022, Balkan states had different positions—clear and strong support of Ukraine (Kosovo and North Macedonia), neutrality or a position of distance (Albania, Bulgaria, Greece, Romania, Montenegro, Serbia), or silence (Bosnia and Herzegovina, Slovenia). Croatia has a separate position. Her president, Zoran Milanovic, didn't support Ukraine, but the head of government, Andrey Plenkovic, did.

A full-scale invasion against Ukraine changed the situation in the Balkans. All countries stated the support of territory and sovereignty of Ukraine, joined the EU sanction regime, closed flight zones for Russian flights, and banned Russian and pro-Russian media. Only Serbia and Bosnia and Herzegovina were continuing so-called neutrality.

Proactively, the Balkan countries began to send weapons and military and humanitarian aid to Ukraine. They also signed several documents for cooperation in demining, humanitarian demining, and military and technical cooperation, demonstrating their commitment to supporting Ukraine in its time of need.

Kosovo and Bosnia and Herzegovina tried to build closer relationships with Ukraine because they understood the threats from Russia and Serbia.

These countries took advantage of the opportunity to start their Euro-Atlantic integration. Other Balkan states started closer regional cooperation in a few spheres – gas, military industry, and security. Ukraine joined some projects for regional cooperation in the Balkans.

But this is the start of the changing positions of the Balkan states. Serbia is trying to sit on the two chairs and maintain a balance between Ukraine,

the EU, and Russia. Bosnia and Herzegovina haven't agreed on the Russian war against Ukraine. Republika Srpska (Bosnian Serbian entity in Bosnia and Herzegovina) continues to support the Russian Federation and firmly stays on the so-called neutrality. Another part of the BiH entity, the Muslim-Croat Federation, is ready to cooperate with Ukraine but cannot do so through Republika Srpska.

So, Ukraine and Balkan countries can have closer and more efficient cooperation but need the wish to do it and break ties with Russia. Now, countries demonstrate readiness to do everything that Brussels requires. Except, Serbia and Republika Srpska. Romania and Bulgaria really do more and develop different projects with Turkey and Ukraine.

Ukraine and the Balkan states must develop separate foreign strategies for mutual cooperation. Equally important is the need for the Balkan countries to forge strong ties with each other and recognize that a unified, common policy is the most effective barrier against Russian hybrid influence in the region.

Постановка проблеми. Взаємовідносини України з країнами Балканського півострова до початку повномасштабного вторгнення росії проти України були спорадичними і мали локальний характер. Це було обумовлено відсутністю цілеспрямованих стратегій розвитку двосторонніх відносин в Україні та в балканських країнах. Офіційний Київ орієнтувався на більшу тісну співпрацю з країнами Західної і Центральної Європи, Балтії, США, Канадою. Не змінилося нічого і після початку агресії РФ проти України у 2014 р., хоча саме тоді українські дипломати, науковці, журналісти та експерти почали приділяти деяким країнам регіону більше уваги. Зокрема, Хорватії, Боснії і Герцеговині (далі – БіГ), Косово¹, Колишній Республіці Македонія (далі – КЮРМ)² через війни, які там відбувалися у 1990-х – на початку 2000-х рр. Ці країни цікавили українських фахівців через схожість війн – агресія Югославії проти Хорватії, БіГ та Косова; збройна боротьба албанських сепаратистів за відокремлення від КЮРМ; існування на території Хорватії і БіГ самопроголошених сербських державних утворень; процес повернення захоплених територій; повоєнна реабілітація ветеранів тощо. Утім, це не стало причиною більш інтенсивного розвитку двосторонніх відносин України з означеними країнами після початку агресії РФ проти України у 2014 р. Уряди постюгослав-

ських держав та інших балканських країн теж не робили кроки щодо зближення з Україною в економічній, політичній, військовій, культурній чи освітній сферах. Причина була аналогічна з українською позицією – орієнтація на Західну Європу і США, приєднання до Європейського Союзу та НАТО.

Повномасштабне вторгнення російської федерації у лютому 2022 р. призвело до поступового перегляду поглядів щодо взаємної співпраці України і країн Балкан. Зміни відбуваються досить повільно, але можна говорити про більш комплексний підхід української влади та керівництва балканських країн до розвитку двосторонніх відносин. Додатковим стимулом зацікавленості для України стало отримання статусу країни-кандидата на вступ до ЄС. Це відкриває ще один напрямок побудови цілеспрямованого співробітництва з країнами субрегіону Західних Балкан³, до яких Брюссель відносить Албанію, Боснію і Герцеговину, Косово, Північну Македонію, Сербію, Чорногорію. Важливим для України є і вивчення досвіду євроінтеграції Словенії, Болгарії і Румунії, Хорватії, які приєдналися до європейської спільноти у 2004, 2007 та 2013 рр. відповідно.

І, мабуть, один із головних чинників, який лежить в основі перегляду підходів до укра-

¹ Усі посилання на Косово, будь то територія, інституції чи населення, у цьому тексті повинні розумітися у повній відповідності до Резолюції 1244 Ради Безпеки ООН і без шкоди для статусу Косово. Україна не визнає самопроголошену державу, поважаючи територіальну цілісність і суверенітет Сербії.

² Назва нинішньої Республіки Північна Македонія до 2019 р.

³ Західні Балкани – політичний термін, розроблений ЄС на початку 2000-х рр. для п'яти країн колишньої Югославії – Боснії і Герцеговини, Сербії, Колишньої Югославської Республіки Македонії (з 2019 р. – Північна Македонія), Чорногорії, Хорватії та Албанії. Після проголошення у 2008 р. Косовим незалежності від Сербії країн стало сім, але у 2013 р. кількість знову скоротилася до шести, бо Хорватія стала членом Євросоюзу URL <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans>

їнсько-балканських взаємин, стало розуміння спільної небезпеки з боку росії та її сателітів. Цей напрямок видається більш перспективним у розвитку відносин, що може призвести до започаткування співробітництва в окремих країнах чи його поглиблення з іншими державами регіону в оборонній та військовій сферах.

Аналіз наукових досліджень.

Тема статті ще не знайшла висвітлення у наукових працях українських та зарубіжних дослідників. Існує велика кількість публіцистичних матеріалів в українських та балканських ЗМІ, присвячених позиції окремих політиків щодо агресії російської федерації проти України, висвітленню зустрічей дипломатів та високопосадовців, надання допомоги нашій державі тощо.

Низка аналітичних досліджень розглядає як повномасштабне вторгнення рф змінило російську пропаганду щодо Балкан, яке місце у цьому займає Україна. Частина таких матеріалів акцентована на зміні політики ЄС щодо євроінтеграції Західних Балкан та спробам Євросоюзу і НАТО закрити «діри» у балканській системі безпеки, щоб росія не посилювала гібридні впливи в регіоні, використовуючи війну проти України.

Метою дослідження є аналіз зміни позицій балканських країн щодо війни рф проти України та визначення ключових напрямків двосторонньої співпраці у контексті російської агресії.

Наукова новизна роботи полягає в:

- а) дослідженні специфіки зміни ставлення країн Балканського півострова до повномасштабної війни рф проти України;
- б) аналізі факторів, які призвели до посилення співпраці між Україною та балканськими країнами;
- в) визначенні ролі російської пропаганди у поступовому зближенні України та Балкан;
- г) встановленні потенційних напрямків співпраці регіону з Україною, особливо у питаннях європейської та атлантичної інтеграції.

Виклад основного матеріалу.

Балканські країни – Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина (далі – БіГ), Греція, Косово, Румунія, Північна Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія – напередодні повномасштабного російського вторгнення мали різ-

ні погляди та позиції щодо підтримки України. Приналежність більшості країн до Північноатлантичного альянсу не сприяли виробленню однаковості, яка не була характерна в той період і для інших держав-членів НАТО. До альянсу не входять БіГ, Косово і Сербія, які так само мали різне ставлення щодо потенційної залученості і надання підтримки Україні у разі повномасштабної війни рф.

Варто відзначити, що на позицію кожної з вказаних країн впливали й інші фактори – зв'язки з російською федерацією, внутрішні проблеми, характер відносин з Україною.

Станом на кінець січня 2022 р. усі держави регіону висловили дипломатичну підтримку Україні і засудили ескалацію війни⁴. Це було єдиним об'єднуючим фактором у ставленні балканських країн до небезпеки повномасштабної війни. В іншому – держави демонстрували «нейтралітет», мовчання, бажання надати військову допомогу і надіслати війська, якщо це буде потрібно.

Так, «нейтральну» або позицію відсторонення зайняли Албанія, Болгарія, Греція, Румунія, Сербія, Чорногорія. Промовчали Словенія та БіГ.

Готовність відправити власних військовослужбовців до України у складі НАТО задекларувала Північна Македонія. Її позицію розділяло частково визнане Косово, влада якого була готова надати своїх військовослужбовців під контроль американського командування, якщо виникне потреба у втручанні в російську агресію проти України⁵. Вплив цих країн на Балканах незначний, але їхнє ставлення до повномасштабної агресії відобразили розуміння російської загрози для України, Європи і світу в цілому. Варто підкреслити, що влада у Скоп'є також виходила з вдячності до українського народу за військову техніку – літаки і танки, відправлені офіційним Києвом до КЮРМ у 2001 р. Тоді македонці відстоювали власну незалежність у протистоянні з албанськими сепаратистами. Україна в обхід санкцій ЄС і США поставила до Скоп'є літаки і танки⁶.

⁴ Демещук А., Шимкевич К. Західні Балкани та Україна: допомагати чи дистанціюватися (28 січня 2022) URL: <https://www.youtube.com/Sofija/watch?v=EII33pMwN04&t=33s>

⁵ Todorović S. Support for Ukraine, balancing, ignoring: How the Western Balkans is reacting to the crisis URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2022/02/15/support-for-ukraine-balancing-ignoring-how-the-western-balkans-is-reacting-to-the-crisis/>

⁶ Ерман Г. Історія однієї дружби. Як Україна боролася за єд-

Що стосується Косова, то тут боялися агресії Сербії у випадку зміни розстановки сил у балканському регіоні. Приштина розуміла, що єдиний захист – стати повноправним членом Північноатлантичного альянсу і Європейського Союзу. Тому влада – і президентка Вйоса Османі, і прем'єр Альбін Курті – робили проукраїнські заяви і готувалися вжити більш конкретних кроків, окрім висловлення стурбованості.

Відсутність чіткої реакції від Словенії, на наш погляд, пояснюється відносно «нейтральними відносинами» цієї країни з російською федерацією. Щодо БіГ, то позиція самоусунення зумовлена гострою внутрішньою кризою і різним рівнем співпраці ентитетів країни з росією. Влада у Мусульмансько-Хорватській Федерації (ентитет БіГ, де більшість складають бошняки та боснійські хорвати) мала і продовжує мати прозахідну орієнтацію, а влада ентитету – Республіки Сербської – займає відкриту проросійську позицію.

Найбільшу групу балканських держав, влада яких робила нейтрально-стурбовані заяви, складають Албанія, Болгарія, Греція, Сербія, Румунія, Хорватія та Чорногорія. Остання була зайнята внутрішніми політичними чварами, тому висловлювала ситуативне занепокоєння і не більше. Албанія висловила повну підтримку територіальній цілісності України та непорушності кордонів, доєднавшись у такий спосіб до позиції більшості країн-членів НАТО⁷.

Вирізнялися своїм ставленням до можливої повномасштабної агресії рф проти України Болгарія, Греція, Сербія, Румунія, Хорватія.

Болгарія з огляду на залежність від російського газу, наявність чисельних проросійських політичних сил, виступила проти додаткового розміщення на її території військ НАТО⁸. Румунія, яка не «грішила» такими тісними контактами з кремлем і не мала «газової» залежності від росії, підтримала ідею збільшення чисельності військовослужбовців альянсу на східних кордонах НАТО.

Міністр закордонних справ Греції Нікос Дендіас за декілька днів до повномасштабного вторгнення зустрівся з сергієм лавровим у москві і наголошував на грецькому баченні ситуації в Україні. Зокрема, Дендіас вважав, що необхідно терміново вжити дій з деескалації конфлікту, дотримуватися положень угод, підписаних у Мінську у вересні 2014 та у лютому 2015 рр., забезпечити права грецької громади у Маріуполі та в його околицях⁹. У такий спосіб Греція доєдналася до позиції інших країн Євро-союзу, зокрема Німеччини та Франції, щодо необхідності продовжувати діалог з росією.

Що стосується Сербії, то влада, очікувано через проросійську позицію, тісні економічні, політичні і газові відносини з рф, голо-слівних заяв не робила. Практично до кінця січня 2022 р. Белград зберігав тишу, допоки сербський президент Александар Вучич не зустрівся з послом росії в Сербії александром боцан-харченко. Тільки після цього Вучич висловив стурбованість ескалацією і підтримав територіальну цілісність України. Цієї ж заяви сербський лідер дотримувався і за два дні до початку повномасштабного вторгнення. Він підкреслив таке ставлення Сербії до України, коли тодішній посол України в Сербії Олександр Александрович заявив, що очікує від Вучича засудження дій рф стосовно визнання Л/ДНР незалежними республіками¹⁰. У відповідь на це Александар Вучич сказав, що Сербія з 2014 р. підтримувала територіальну цілісність України. Він був готовий визнати незалежність сепаратистських республік тільки за умови засудження Україною бомбардування НАТО території Союзної Республіки Югославія у 1999 р. В Сербії «забули», що Київ засудив дії Північноатлантичного альянсу на наступний день після початку авіанальотів по території Сербії і Чорногорії, які тоді входили до складу Югославії¹¹. Цікаво, що у перші тижні військової операції НАТО до Белграду здійснив візит міністр закордонних справ Борис Тарасюк. Леонід Кучма, який тоді був президентом Укра-

ність Північної Македонії? BBC News Україна (7 лютого 2021) URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55830089>

⁷ Todorović S. Support for Ukraine, balancing, ignoring: How the Western Balkans is reacting to the crisis URL: <http://europeanwesternbalkans.com/2022/02/15/support-for-ukraine-balancing-ignoring-how-the-western-balkans-is-reacting-to-the-crisis/>

⁸ Демещук А., Шимкевич К. Західні Балкани та Україна: допомагати чи дистанціюватися (28 січня 2022) URL: <https://www.youtube.com/Sofija/watch?v=EII33pMwN04&t=33s>

⁹ Panagiota M., Greece's Response to Russia's War on Ukraine. Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance. December 2023. P. 350.

¹⁰ Vučić kaže da će osuditi Rusiju kada Zelenski osudi NATO bombardovanje Srbije. Radio Slobodna Evropa (22.02.2022) URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-predsednik-rusija-ukrajina/31716987.html>

¹¹ Shymkevych K. A Forgotten Friendship: Serbo-Ukrainian relations and pro-russian narratives. Belgrade Center of Security Policy. 2023. April. P. 3.

їни, декілька разів телефонував Слободану Мілошевичу і намагався вмовити його прийняти пропозиції міжнародної спільноти щодо врегулювання конфлікту в Косово. Теж саме робив Тарасюк, але Мілошевич відкинув зусилля української сторони стати посередниками у врегулюванні війни в Косово. Про цей епізод посол України Олександр Александрович нагадав сербському президенту, але належної відповіді не отримав. Вучич нагадав, що позиція Сербії є логічною, бо країна має «військовий нейтралітет»¹².

Несподіваною для України виявилася позиція хорватського президента Зорана Мілановича. Наприкінці січня 2022 р. він потрапив у заголовки українських, хорватських, європейських медіа з заявами, що Хорватія не втручатиметься у війну в Україні та відкличе свої війська з НАТО¹³. Свою думку президент Хорватії розвивав і у подальших висловлюваннях щодо України. Зокрема, він стверджував, що всіляко чинитиме спротив членству нашої країни у Північноатлантичному альянсі; в Україні у 2014 р. стався державний переворот, під час якого загинуло 50 осіб; до Євромайдану та Революції Гідності причетний Євросоюз, а ескалація війни з РФ спровокована політикою США¹⁴.

Президент Хорватії є «англійською королевою» в зовнішній та внутрішній політиці, його функції досить обмежені, але Зоран Міланович часто робить суперечливі заяви, зміст яких виходить за межі його президентських зобов'язань. Українське МЗС одразу відреагувало на некоректні висловлювання Мілановича, розмістивши відповідну заяву на сайті відомства та викликавши посла Хорватії в Україні¹⁵. Спро-

стував заяви хорватського президенту і голова уряду держави – прем'єр-міністр Андрей Пленкович, який є політичним опонентом Мілановича¹⁶. Конфронтація між ними відбувається з перших днів формування уряду Пленковича та обрання Мілановича на посаду у 2020 р. Слова Андрея Пленковича, який у грудні 2021 р. перебував з офіційним візитом у Києві і підписав Декларацію щодо європейської перспективи України, підтвердив тоді голова МЗС Хорватії Гордан Грлич Радман¹⁷.

За свої антиукраїнські заяви, які лунали упродовж 2021 р. та на початку 2022 р., хорватський президент потрапив до бази «Миротворець» – неурядової організації «Центр дослідження ознак злочинів проти національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»¹⁸.

Прикметно, що і сербський президент Александар Вучич, і хорватський президент Зоран Міланович продовжували дотримуватися своїх поглядів та позицій і після 24 лютого 2022 р.

Отже, напередодні повномасштабної агресії РФ проти України балканські країни не намагалися виробити спільний підхід до реагування на загрозу, яка надходила з кремля. Переважно усі країни, крім БіГ і Словенії, робили заяви щодо підтримки територіальної цілісності та непорушності кордонів України. Утім, тільки Косово і Північна Македонія обрали позицію надання військової допомоги, якби у цьому виникла потреба. Вже 24 лютого 2022 р., коли росія здійснила brutальний напад на Україну, ставлення практично усіх країн регіону змінилося на засудження дій РФ, готовність надавати конкретні види підтримки, приймати українських громадян як біженців тощо. Знову осторонь залишилися Боснія і Герцеговина та Сербія, через специфіку зв'язків з росією.

¹² Шимкевич К. Особливості «військового нейтралітету» Сербії у контексті регіональної системи безпеки Балкан. Міжнародні відносини та міжнародне право в постбіполярній системі міжнародних відносин: науковий збірник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ: [Електронне видання]. 2023. С. 127.

¹³ Milanović: Ja sam zapovjednik vojske, hrvatski vojnici neće ići u Ukrajinu. Index Vijesti (25. siječnja 2022). URL: https://www.index.hr/vijesti/clanak/video-milanovic-ja-sam-zapovjednik-vojske-hrvatski-vojnici-neece-ici-u-ukrajinu/2334864.aspx?index_ref=naslovnica_vijesti_najcitiranje_d

¹⁴ Шимкевич К. Політика contra хорватського президента Мілановича: епатаж чи гра на руку РФ. Мілітарний. (7 червня 2022) URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/polityka-contra-horvatskogo-prezydenta-milanovycha-epatazh-chy-gra-naruku-rf/>

¹⁵ Коментар МЗС України щодо заяв Президента Хорватії Зорана Мілановича. Міністерство зовнішніх справ України (25 січня 2022) URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar->

mzs-ukrayini-shchodo-zayav-prezidenta-horvatyi-zorana-milanovicha

¹⁶ Podupiremo deeskalaciju stanja u Ukrajini. Zelimo pridonijeti iskustvom iz mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja. Vlada Republike Hrvatske (25.01.2022) URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/podupiremo-deeskalaciju-stanja-u-ukrajini-zelimo-pridonijeti-iskustvom-iz-mirne-reintegracije-hrvatskog-podunavlja/33791>

¹⁷ Croatia sows confusion with threat to pull NATO troops over Ukraine crisis. Politico (25 January 2022) URL: <https://www.politico.eu/article/croatia-withdraw-military-from-nato-conflict-ukraine-russia/>

¹⁸ Зоран Міланович. Миротворець (25 січня 2022) URL: <https://myrotvorets.center/criminal/milanovich-zoran/>

Початок українсько-балканського «зближення»

В день нападу російської федерації на Україну пролунали заяви від офіційних осіб країн Балкан про засудження агресії і готовність запровадити санкції проти Москви. Балканські держави-члени ЄС і НАТО – Болгарія, Греція, Румунія, Словенія, Хорватія одноставно виступили проти незаконних дій РФ. Підтримали цю позицію Албанія, Північна Македонія і Чорногорія – як країни-кандидат на вступ до Європейського Союзу, а також Косово – прагне приєднатися до європейської спільноти, але немає кандидатського статусу. У такий спосіб і вже діючі балканські члени ЄС, і майбутні, продемонстрували залученість до Спільної політики безпеки і оборони Євросоюзу. Не виникло проблем з цими державами і щодо запровадження санкцій ЄС проти російської федерації. Частково визнана республіка Косово, розуміючи потенційну загрозу з боку Сербії та гібридні впливи РФ в регіоні, висловила свою підтримку цінностям і політиці ЄС стосовно України. Мали так вчинити БіГ та Сербія, яка є кандидатом повноправне членство в Євросоюзі, але залишилися осторонь спільної європолітики. Така ситуація спостерігалася і у 2023 – на початку 2024 рр. Сербія та БіГ, яка наприкінці 2022 р. отримала статус кандидата на вступ до ЄС, продовжують виділятися з єдиного європейського підходу щодо засудження РФ.

Після повномасштабного вторгнення Росії проти України повітряний простір для російських літаків закрила переважна більшість країн Балкан, але Сербія цього не зробила. Частина керівництва БіГ – Шефік Джаферович та Желько Комшич – спробували винести це питання на засіданні Президії (колективний орган управління у складі трьох президентів – по одному від босняків, хорватів і сербів) та парламенту (Скупштини), але позиція проросійського політика Мілорада Додіка не дозволила підняти на засіданні це питання. Тому БіГ, як і Сербія, продовжує приймати літаки з Росії. Офіційно авіасполучення було припинено між Чорногорією та РФ, але окремі приватні рейси час від часу здійснюються між країнами. Це підтверджує моніторинг спільнот росіян у Фейсбуці. Сербська державна авіакомпанія Air Serbia замість того, щоб припинити авіасполучення з країною-агресоркою, збільшила кількість рейсів між Белградом і Москвою та

санкт-петербургом в декілька разів на день¹⁹. Авіаперевізник і зараз здійснює рейси до російських міст і назад.

Сербія заявила про повагу до територіальної цілісності України тільки 25 лютого 2022 р. після проведення президентом Вучичем засідання Ради національної безпеки²⁰. У заключному висновку, ухваленому за результатами роботи цієї інституції, також йшлося про те, що Сербія свою позицію щодо України визначає із фундаментального принципу власної зовнішньої політики («військовий нейтралітет»). Тому Белград «вважає порушення територіальної цілісності будь-якої країни, включно з Україною, дуже неправильним», а приєднуватися до європейських санкцій не відповідає ані політичним, ані економічним інтересам Сербії на той момент²¹. Президент Вучич після засідання зробив заяву, що санкції є неможливими для його країни, бо Росія була єдиною державою, яка підтримувала Сербію в 1990-ті рр. в ООН, виступала за збереження її цілісності, і не запроваджувала у 1990-ті рр. санкції²². Як і у випадку з «незасудженням» Україною авіанальотів НАТО проти Союзної Республіки Югославія у 1999 р., так і у випадку «росія не запроваджувала санкції», сербський лідер відкрито говорив неправду. Російський представник у Раді Безпеці ООН у 1990-ті рр. голосував за всі резолюції, які засуджували дії Белграда проти Хорватії, а потім і проти БіГ; за санкції, які обмежували постачання низки товарів, зброї, нафти, палива до Югославії²³. Так само Росія голосувала «за» створення Міжнародного трибуналу по колишній Югославії²⁴.

¹⁹ Assenova M. Russia's War on Ukraine Exposes Western Balkan Divisions and Dangers. Eurasia Daily Monitor. 2022. Volume: 19. Issue: 28. URL: <https://jamestown.org/program/russias-war-on-ukraine-exposes-western-balkan-divisions-and-dangers/>

²⁰ Serbia will not impose sanctions against Moscow, president says. Reuters (February 25 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-will-not-impose-sanctions-against-moscow-president-says-2022-02-25/?rpc=401&>

²¹ Conclusion of the National Security Council of the Republic of Serbia number 1-10/2022 from 25 February 2022. The President of the Republic of Serbia URL: <https://www.predsednik.rs/en/press-center/press-releases/conclusion-of-the-national-security-council-of-the-republic-of-serbia-number-1-102022-from-25-february-2022>

²² Serbia will not impose sanctions against Moscow, president says. Reuters (February 25 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-will-not-impose-sanctions-against-moscow-president-says-2022-02-25/?rpc=401&>

²³ Resolutions. United National Security Council URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-0>

²⁴ Provisional Verbatim Record of the Three Thousand Two

У Боснії і Герцеговині під час засідання Президії 2 березня 2022 р. була зроблена спроба засудити агресії рф. Представники від бошняків Шефик Джаферович та боснійських хорватів Желько Комшич засудили дії росії в Україні, а представник від боснійських сербів Мілорад Додік покинув Президію, протестуючи проти їх дій. У інтерв'ю для регіонального видання N1 Додік явив, що Джаферович та Комшич скористалися наявністю послів від БіГ у Брюсселі та Нью-Йорку, щоб підтримати санкції ЄС проти росії та засудити російський напад на Україну²⁵. Мілорад Додік підкреслив, що ці дії суперечать принципам роботи колективної Президії і попередньо нічого з ним не обговорювали.

Представник від боснійських сербів вважав і продовжує це робити і зараз, що Боснія і Герцеговина має залишатися нейтральною країною. Він не заперечував територіальну цілісність будь-якої країни, зокрема України, але Додік схилився до одностайності у прийнятті таких рішень, як засудження повномасштабного вторгнення рф. Прикметно, що у заяві від 2 березня 2022 р. Мілорад Додік сказав, що у 2014 р. війни в Україні не було²⁶.

Виникли труднощі серед керівників БіГ і щодо приєднання країни до санкцій Європейського Союзу, ухвалені 24 лютого 2022 р. в Брюсселі. Офіційно це питання на рівні Президії не обговорювалося взагалі через розбіжності всередині колективного президенства. Посол Боснії і Герцеговини в ООН Свен Алкалай доєднався до заяви ЄС стосовно засудження агресії рф проти України²⁷. Голова представництва ЄС у БіГ Йоганн Саттлер намагався підняти питання санкцій, але марно. Хоча послу країни у Раді Європи Івану Орличу вдалося приєднатися до заяви щодо припинення членства

Hundred and Seventeenth Meeting. S/PV.32. 17–25 May 1993, p. 6 United Nations Security Council URL: <https://digitallibrary.un.org/record/169089?ln=en>

²⁵ Dodik leaves BiH Presidency session because Ukraine is not on the agenda. N1 Bosnia and Herzegovina (2.03.2022) URL: <https://n1info.ba/english/news/dodik-leaves-bih-presidency-session-because-ukraine-is-not-on-the-agenda/>

²⁶ Dodik leaves BiH Presidency session because Ukraine is not on the agenda. N1 Bosnia and Herzegovina (2.03.2022) URL: <https://n1info.ba/english/news/dodik-leaves-bih-presidency-session-because-ukraine-is-not-on-the-agenda/>

²⁷ Dodik: BiH's UN Ambassador joined EU statement on Ukraine without authorisation // N1 Bosnia and Herzegovina 24.02.2022 <https://n1info.ba/english/news/dodik-bihs-un-ambassador-joined-eu-statement-on-ukraine-without-authorisation/>

рф в цій організації²⁸. Ці кроки, які не узгоджувалися з Мілорадом Додіком, викликали його обурення. Він відмовився визнавати будь-які дії, спрямовані проти російської федерації і відкрито сказав ЗМІ, що спроба поставити у порядок денний в Президії запровадження санкцій проти москви, призведе до бойкоту з його сторони.

Попри таку позицію керівництва, у БіГ та Сербії декілька разів відбувалися проукраїнські виступи, організовані українцями, місцевими активістами, громадськими організаціями. Через проросійськість суспільств у цих країнах, подібні демонстрації були не чисельними. Утім, вони також є маркером того, що незначна кількість громадян Боснії і Герцеговини та Сербії мають власну, відміну від влади, позицію.

Боснія і Герцеговина та Сербія опинилися поза межами єдиного підходу ЄС стосовно заборони російськомовних ЗМІ. До цього рішення приєдналися як країни, що вже є повноправними членами ЄС, як і ті, що тільки мають статус кандидата, окрім Сербії. Там діяльність новинних агенцій russia today та sputnik не припинялася навіть після запровадження санкцій ЄС 2 березня 2022 р.²⁹. Додаткові санкції проти каналу russia today були ухвалені ЄС в 11 пакеті санкцій проти російської федерації³⁰. Вже на той момент в Сербії в онлайн-режимі здійснювала працювала мультимедійна платформа russia today balkan, яка веде мовлення сербською мовою. З кінця 2023 р. ведуться переговори між Республікою Сербською (БіГ) та російським офісом russia today про запуск тут russia today balkan³¹. Відмінність від Сербії полягає у тому,

²⁸ EU expects Bosnia to join sanctions against Russia // N1 Bosnia and Herzegovina, 28.02. 2022 <https://n1info.ba/english/news/eu-expects-bosnia-to-join-in-sanctions-against-russia/>

²⁹ EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU // Council of the EU 2 March 2022 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>

³⁰ Russia's war of aggression against Ukraine: EU adopts 11th package of economic and individual sanctions // Council of the EU, 23 of June 2023 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-11th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>

³¹ Muminovic Bijelonja A., Swanke I., Jahic A. Expansion of Kremlin-backed Media in Bosnia Is a Concern, Analysts Say. Voice of America (13 February 2024) URL: <https://www.>

щоб в Республіці Сербській мовлення планується сербською мовою не в онлайн-форматі, а у телевізійному. Якщо це станеться, то russia today в цій частині БіГ отримає першу ТБ-присутність на Балканах.

В інших країнах балканського регіону офіційно мовлення russia today не ведеться, але державні та приватні телеканали продовжують демонструвати контент російською мовою. Це фільми, серіали, передачі, зроблені російськими режисерами чи продубльовані російською мовою. З однієї сторони, це пояснюється тим, що на Балканах, як і в інших європейських країнах, не здійснюється дубляж телевізійного контенту мовами тих країн, де вони демонструються. З іншої сторони, балканські уряди не дуже ретельно слідкують за наповненням телефірів і не запроваджують обмеження щодо російськомовного контенту. Тому на телебаченні, в онлайн-просторі та друкованих ЗМІ досить багато проросійських наративів і медіа.

Повномасштабна агресія РФ проти України змінила і ставлення переважної частини балканських країн до Голодомору 1932–1933 рр. В один день – 24 листопада 2022 р. парламенти Молдови³² та Румунії³³ проголосували за визнання Голодомору геноцидом українського народу. У 2023 р. Голодомор 1932–1933 рр. визнали геноцидом українського народу Болгарія³⁴, Словенія³⁵, Хорватія (окремо визнали уряд³⁶

і парламент³⁷). В Албанії, БіГ, Греції, Північній Македонії, Сербії, Чорногорії це питання на рівні парламентів не обговорювалося і через сильний спротив проросійських політичних сил, і через специфіку відносин з росією.

Підтримка Україні від країн Балкан надійшла і у вигляді гуманітарної та військової допомоги. Практично усі держави регіону з 2022 р. стали постачати військову техніку, озброєння, боєприпаси. Осторонь залишилися БіГ та Сербія (офіційно). Косово відправило 26 інструкторів для навчання українських військових в рамках британських місії Interflex³⁸.

Військова та військово-технічна допомога надходила або у рамках угод про співпрацю між Україною та конкретною державою, або через закупівлю українською владою чи країнами ЄС необхідних товарів у приватних оборонних компаній, які працюють в Європі, США, Азії. Процес постачання техніки та озброєння виявився взаємовигідним для України та балканських країн. Це дозволило їм провести модернізацію армій, отримавши новітні зразки ракет, танків, гелікоптерів, винищувачів, стрілецької зброї тощо. Окрім того, низка країн почала розробляти спільні з Україною оборонні та військові проекти, спрямовані на виробництво боєприпасів, техніки, її ремонту³⁹.

Хорватія та Косово долучилися до гуманітарного розмінування. Зокрема, Україна та Хорватія почали у цьому напрямку співпрацю ще у 2022 р.⁴⁰, а наступного – 2023 р. уклали міжурядову угоду про співробітництво в сфері розмінування⁴¹. Косово, яке має потужну міжнародну базу для навчання саперів, вже декілька разів приймало групи україн-

voanews.com/a/expansion-of-kremlin-backed-media-in-bosnia-is-a-concern-analysts-say/7486222.html

³² Proiectul de hotărâre pentru aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la condamnarea Marii Onfometări (Holodomor) din anii 1932–1933 din Ucraina. Parlamentul Republicii Moldova URL: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6257/language/ro-RO/Default.aspx>

³³ The Romanian Parliament recognized the Holodomor as an act of genocide. Holodomor Museum (24 November 2022) URL: <https://holodomormuseum.org.ua/en/news/the-romanian-parliament-recognized-the-holodomor-as-an-act-of-genocide/>

³⁴ Българският парламент обяви Гладомора в Украина за геноцид. Зеленски благодари на София. Свободна Европа (1 февруари 2023) URL: <https://www.svobodnaevropa.bg/a/32250421.html>

³⁵ Slovenija gladomor priznala za genocid, Zelenski se zahvaljuje poslancem (23.05.2023) URL: <https://www.24ur.com/novice/tujina/dz-sprejel-deklaracijo-o-priznanju-gladomora-kot-genocida.html>

³⁶ Hrvatska vlada podržala proglašenje holodomora genocidom nad Ukrajinčima. HRT (15. lipnja 2023) URL: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/hrvatska-vlada-podrzala-proglasenje-holodomora-genocidom-nad-ukrajincima-10843619>

³⁷ Deklaracija o priznavanju Gladomora (Holodomora) 1932. – 1933. godine genocidom nad ukrajinskim narodom. Hrvatski Sabor (28. lipnja 2023) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_70_1153.html

³⁸ Нл Ministrinл е Mbrotjtjes u mbajt ceremonia e nisjes сл Kontingjentit тл FSK-сл нл Mbretlrinл е Bashkuar рлл Operacionin INTERFLEX Kosovo. Ministry of Defence (18 January 2024) URL: <https://mod.rks-gov.net/NewsDetails/33/970>

³⁹ Військова допомога. Мілітарний URL: <https://mil.in.ua/uk/tag/vijskova-dopomoga/>

⁴⁰ Хорватія планує спрямувати майже 3 млн євро на придбання для України розмінувальних машин. Урядовий портал (22 грудня 2022) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/khorvatiia-planuie-spriamuvaty-maizhe-3-mln-ievro-na-prydbannia-dlia-ukrainy-rozminovalnykh-mashyn>

⁴¹ Україна та Хорватія підписали міжурядову угоду про співробітництво в сфері розмінування. Урядовий портал (10 жовтня 2023) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-khorvatiia-pidpysaly-mizhuriadovu-uhodu-pro-spivrobitnytstvo-v-sferi-rozminuvannia>

ських військовослужбовців⁴². Перебували у самопроголошеній республіці на навчанні і фахівці Центру протимінної діяльності⁴³. Про важливість використання боснійського досвіду розмінування напередодні третього саміту міжнародної Кримської платформи представники української влади розмовляли з членами Президії БіГ Денисом Бечировичем та Желько Комшичем, під час їхнього першого офіційного візиту до Києва з моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною та БіГ⁴⁴. Для нашої держави є вкрай важливим налагоджувати зв'язки з колишніми югославськими республіками у цій та інших сферах, оскільки у повоєнній відбудові БіГ, Косово, Сербія, Північна Македонія, Чорногорія та Хорватія мали схожі з Україною проблеми, виклики та ризики для суспільства.

Певні висновки з наявних загроз, які виникли через війну рф проти України, частина балканських країн зробила вже зараз. Так, Румунія і Болгарія, до яких приєдналася Туреччина, заснували спільну ініціативу MCM Black Sea для здійснення спільної діяльності з розмінування Чорного моря⁴⁵.

Наслідки російської агресії для Балкан.

В багатьох країнах регіону росію розглядали як важливого стратегічного партнера у економічній, газовій, торгівельній сферах. Після 24 лютого 2022 р. ситуація для деяких держав стала поступово змінюватися. Найскладнішим виявився процес відмови від російського газу та нафти. Більшість країн упродовж

2022–2023 рр. намагалася знайти заміну московським енергоносіям. Балканські члени ЄС приєдналися до санкцій щодо відмови від російського газу шляхом його закупівлі в Азербайджані, Алжирі, Норвегії. Як наслідок – активізувалася регіональна нафтова і газова співпраця між країнами. Болгарія, Греція, Сербія побудували декілька нових газопроводів, що дозволило у 2022 та у 2023 рр. постачати газ з грецького порту Александрополіса до Північної Македонії, Румунії, Сербії. Уряди цих держав прагнуть розширити власну газотранспортну систему, тому готові будувати додаткову інфраструктуру.

Утім, Республіка Сербська (ентитет у складі БіГ) та Сербія не готові на подібні поступки. Попри бажання приєднатися до Євросоюзу вони не роблять ніяких кроків щодо відмови від закупівлі російського газу та нафти. Позиція Республіки Сербської негативно впливає на іншу частину БіГ, тому тут процес відмови від постачань з рф не піднімається, і, відповідно, весь час нашоується на критику Євросоюзу. Щодо Сербії, то її президент Александар Вучич неодноразово заявляв, що співпраця з москвою є важливою для Белграда і змінювати це він не збирається.

Варто відзначити і те, що війна в Україні значно вплинула на євроінтеграційні процеси в регіоні Західних Балкан. Вже у перші дні повномасштабного вторгнення влада самопроголошеної республіки Косова заявила про необхідність прискорити вступ до ЄС і НАТО. Президентка Вйоса Османі, та прем'єр-міністр Альбін Курті неодноразово повторювали це перед США⁴⁶ і ЄС⁴⁷. Вже у середині грудня 2022 р. влада частково визнаної республіки підписала заявку щодо майбутнього членства в ЄС⁴⁸. Саме у такий спосіб косівська влада офіційно заявила про початок євроінтеграції. Заявка Косова знаходиться у стадії розгляду, її прийняття залежить від успіхів в діалозі про нормалізацію відносин між Белградом і Приштиною.

⁴² Isufi A. Lessons of War: Kosovo Trains Ukrainian Women in Demining. *BalkanInsight* (10 May 2022) URL: <https://balkaninsight.com/2022/05/10/lessons-of-war-kosovo-trains-ukrainian-women-in-demining/>

⁴³ Фахівці Центру протимінної діяльності пройшли підготовку в Косові та Швейцарії. *АрміяInform* (30 жовтня 2022) URL: <https://armyinform.com.ua/2022/10/30/fahivci-czentruprotyminnoyi-diyalnosti-projshly-pidgotovku-v-kosovi-ta-shvejczariyi/>

⁴⁴ Денис Шмигаль та керівництво Президії Боснії і Герцеговини обговорили допомогу в розмінуванні та реабілітації поранених військових. Урядовий портал (24 серпня 2023) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-ta-kerivnytstvo-prezydii-bosnii-i-hertsehovyny-obhovoryly-dopomohu-v-rozminuvanni-ta-reabilitatsii-poranenykh-viiskovykh>

⁴⁵ Minister Tilvar will sign, at Istanbul, the Memorandum of Understanding on the establishment of a Task Force to Counter the Sea Mines in The Black Sea – MCM Black Sea. Ministry of National Defence Romania. Press release (10.01.2024) URL: https://english.mapn.ro/cpresa/6144_Minister-Tilvar-will-sign,-at-Istanbul,-the-Memorandum-of-Understanding-on-the-establishment-of-a-Task-Force-to-Counter-the-Sea-Mines-in-The-Black-Sea---MCM-Black-Sea_.html

⁴⁶ Kosovo's President Osmani: We need a credible EU roadmap for our region's future. *EU debates, news& Opinions* (June 14 2023) URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/kosovos-president-osmani-we-need-a-credible-eu-roadmap-for-our-regions-future/>

⁴⁷ Kosovo president asks Washington for help in joining NATO. *Reuters* (17 March 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/kosovo-president-asks-washington-help-joining-nato-2022-03-17/>

⁴⁸ Isufi P. Kosovo Leaders Sign EU Candidacy Application. *BalkanInsight* (14 December 2022) URL: <https://balkaninsight.com/2022/12/14/kosovo-leaders-sign-eu-candidacy-application/>

Скористалися війною РФ проти України і в БіГ. Проєвропейські політики упродовж більшої частини 2022 р., особливо після надання Євросоюзом статусу кандидата на вступ до ЄС Україні, наголошували на тому, що росія спробує дестабілізувати ситуацію в країні і почати тут нову війну. Відреагували на це в Брюсселі і в НАТО. На саміті ЄС-Західні Балкани кандидатський статус отримала Боснія і Герцеговина⁴⁹. Північноатлантичний альянс ще влітку 2022 р. приступив до збільшення чисельності миротворців у країні⁵⁰. У цьому контексті варто відзначити і повернення миротворчої місії Німеччини до Боснії і Герцеговини, яка була припинена у 2012 р.⁵¹. Свою присутність НАТО збільшило також в Косово, оскільки там міжетнічна ситуація упродовж 2022–2023 рр. постійно загострювалася, що призводить до ескалації у північних муніципалітетах. Влада у Приштині вважає, що це відбувається через гібридні російські впливи і бажання Сербії скористатися війною в Україні, щоб повернути Косово до свого складу.

Змагаються країни і в спробах стати новим регіональним лідером, акцентуючи увагу на повномасштабному вторгненні РФ в Україну та зростаючих загрозах з боку Кремля на Балканах. На цю роль претендують Греція та Сербія, які підсилили свої позиції в регіоні за останні декілька років. Обидві країни виступають «газовими» центрами на Балканах – Греція за рахунок порту Александрополіс, через який йде азербайджанський газ; Сербія – за рахунок закупівлі палива у різних державах, зокрема РФ, та збільшення запасів газу у сховищах. З цією метою сербська влада домовилася з угорською про зберігання на її території 500 млн. куб. газу, який надходить з Росії⁵². Аналогічна ситуація в обох країнах спостері-

⁴⁹ EU Candidate Status for Bosnia and Herzegovina: a message to the people and a tasking for politicians. EEAS (19 December 2022) URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-candidate-status-bosnia-and-herzegovina-message-people-and-tasking-politicians-0_en

⁵⁰ Relations with Bosnia and Herzegovina. NATO (30 January 2024) URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm

⁵¹ Siebold S., Sito-Sucic D. German troops back to Bosnia as fear of instability grows. Reuters (16 August 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/german-troops-return-bosnia-fear-instability-due-ukraine-war-grows-2022-08-16/>

⁵² Шимкевич К. Одна голка на двох. Як російська нафта сприяє зближенню Угорщини та Сербії. Український тиждень (19 травня 2023) URL: <https://tyzhden.ua/odna-holka-na-dvokh-iak-rosijska-nafta-spryaie-zblyzhenniu-uhorshchynuta-serbii/>

гається стосовно нафти та інших енергетичних ресурсів.

Конкуренція між Грецією та Сербією спостерігається також у сфері продажу озброєння до України. Грецька влада почала продавати зброю за кордон, чого не траплялося багато десятиліть. Виключенням став 2022 р., коли Афіни вирішили передати Саудівській Аравії систему протиповітряної оборони Patriot⁵³. Греція намагалася не втручатися у війни в колишній Югославії чи інші регіональні суперечки, маючи не вирішений конфлікт з Туреччиною щодо Кіпру. Утім, російська агресія змусила грецьку владу переглянути своє ставлення до подібного самоусунення і приєднатися до багатьох країн-членів ЄС щодо постачання зброї, боєприпасів, військової техніки, навчання українських військових та пілотів.

У 2022 та 2023 рр. неодноразово з'являлися розслідування західних журналістів у Reuters⁵⁴, The Guardian⁵⁵, Радіо Свобода⁵⁶, Financial Times⁵⁷ стосовно продажу Белградом зброї Україні. Сербське керівництво спростовувало подібну інформацію, заявляючи на відсутність будь-яких угод чи домовленостей з Україною стосовно постачання зброї чи озброєння⁵⁸. Відкрито говорити про продаж сербської зброї до України напругу чи через треті країни можна буде тільки після програшу РФ та закінчення війни. До того моменту Сербія, яка не бажає приєднуватися до санкцій проти російської федерації, масово приймає її громадян, сприяє тіньовим операціям банків та різних компаній, буде відкидати будь-яку причетність до поставок зброї в Україну.

⁵³ Panagiota M., Greece's Response to Russia's War on Ukraine. Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance. December 2023. P. 352.

⁵⁴ Landay J., Vasovic A. Exclusive: Leaked U.S. intel document claims Serbia agreed to arm Ukraine. Reuters (12 April 2023) URL: <https://www.reuters.com/world/leaked-us-intel-document-claims-serbia-agreed-arm-ukraine-2023-04-12/>

⁵⁵ Leaked US intelligence document suggests Serbia agreed to arm Ukraine. The Guardian (12 April 2023) URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/12/leaked-us-intelligence-document-claims-serbia-agreed-to-arm-ukraine>

⁵⁶ Živanović M. Љта се зна і не зна о извозу srpskog oružja u Ukrajinu? Radio Slobodna Evropa (12 travnja 2023) URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-izvoz-oruzje-ukrajina-istraga/32360717.html>

⁵⁷ Duhai M. Serbia allows ammunition shipments to Ukraine in westward pivot. Financial Times (6 June 2023) URL: <https://www.ft.com/content/204813e0-7006-4ec6-aa66-938c346ec70d>

⁵⁸ Vučić: Srbija nije potpisala nikakav sporazum s Ukrajinom za oružje i streljivo. Index.hr (29 veljača 2024) URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vucic-srbija-nije-potpisala-nikakav-sporazum-s-ukrajinom-za-oruzje-i-streljivo/2543123.aspx>

Поки в Сербії балансують між ЄС і РФ, Болгарія і Румунія перейшли до тіснішої співпраці в Чорноморському регіоні, об'єднавшись у цьому з Туреччиною. Зусилля країн на сучасному етапі спрямовані на транспортуванні українського зерна до різних країн світу⁵⁹ та розмінуванні акваторії Чорного моря. Дані проєкти мають довготривалу перспективу, особливо у питаннях очищення чорноморських вод від вибухо-небезпечних предметів, мін та бомб.

Отже, повномасштабне вторгнення РФ проти України 24 лютого 2022 р. можна розглядати як певний катализатор у перегляді відносин між Україною та країнами Балканського півострову. Зважаючи на досить різні позиції цих держав стосовно нашої держави та Росії, повноцінного зближення та перегляду двосторонніх і регіональних відносин не відбулося. Утім, намітилися тенденції до зближення та тісної співпраці у військовій, оборонній, військово-технічній та гуманітарній сферах. Особливо це помітно на прикладах Болгарії, Греції, Румунії, Хорватії, Чорногорії. Варто підкреслити і появу перших тісних контактів між Україною і Косово та БіГ, що зумовлено агресією РФ. Ці дві балканські країни є досить вразливими через постійні гібридні впливи Кремля і бажання московського керівництва роздмухувати заморожені конфлікти з метою подальшої дестабілізації Балкан. Саме цим і пояснюється бажання Косова, БіГ, а також Албанії, Північної Македонії, Чорногорії пришвидшити європейську інтеграції. Агресія РФ проти України стала своєрідним важелем тиску перерахованих країн на ЄС через потенційну небезпеку нової ескалації в регіоні.

⁵⁹ Black Sea Grain Initiative. Joint Coordinate Centre. United Nations (22 July 2022) URL: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>

Утім, ані в Україні, ані в балканських країнах не розробили окремі стратегії, які б робили співробітництво цілеспрямованим та більш ефективним. З огляду на те, що Україна, Албанія, БіГ, Північна Македонія, Сербія, Чорногорія, потенційно Косово є кандидатами на вступ до Євросоюзу, наявність подібних документів є важливою частиною і співпраці, і побудови більш міцної системи регіональної стабільності та безпеки в Європі. Звісно, що проти цього виступатиме РФ, яка через своїх сателітів – Сербію, Угорщину, ентитет Республіку Сербську (БіГ) за підтримки КНР, КНДР, Білорусі – буде і надалі прямо чи опосередковано перешкоджатиме інтеграції України та частини балканських країн до ЄС і НАТО, посилює інформаційні та гібридні війни проти держав регіону, які вже є дійсними членами євроатлантичних структур. Подібна політика Москви покликана відкрити так званий балканський фронт, чому з моменту повномасштабного вторгнення активно допомагає протидіяти українська дипломатія та спільні зусилля України та практично усіх балканських країн. Аби і надалі успішно нівелювати спроби РФ дестабілізувати регіон, не дати державам налагодити тісні зв'язки з Україною, потрібно посилювати і з української, і з балканської сторони різноманітні заходи у сфері публічної і культурної дипломатії, створювати спільні проєкти по боротьбі з російською пропагандою та дезінформацією, посилювати зацікавленість сторін у розвитку економічної, гуманітарної, військово-технічної, оборонної сферах. Це може і бути предметом подальших досліджень в рамках даної проблематики.

References

- Assenova M. Russia's War on Ukraine Exposes Western Balkan Divisions and Dangers. Eurasia Daily Monitor. 2022. Volume: 19. Issue: 28. URL: <https://jamestown.org/program/russias-war-on-ukraine-exposes-western-balkan-divisions-and-dangers/>
- Black Sea Grain Initiative. Joint Coordinate Centre. United Nations (22 July 2022) URL: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>
- Conclusion of the National Security Council of the Republic of Serbia number 1–10/2022 from 25 February 2022. The President of the Republic of Serbia URL: <https://www.predsednik.rs/en/press-center/press-releases/conclusion-of-the-national-security-council-of-the-republic-of-serbia-number-1-102022-from-25-february-2022>
- Croatia sows confusion with threat to pull NATO troops over Ukraine crisis. Politico (25 January 2022) URL: <https://www.politico.eu/article/croatia-withdraw-military-from-nato-conflict-ukraine-russia/>
- Deklaracija o priznavanju Gladomora (Holodomora) 1932.–1933. godine genocidom nad ukrajinskim narodom. Hrvatski Sabor (28. lipnja 2023) URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_70_1153.html
- Demeschuk A., Shymkevych K. Zahidni Balkany ta Ukrayina: dopomogty chy distantsiyuvatys' (28 sichnya 2022) URL: <https://www.youtube.com/Sofija/watch?v=EII33pMwN04&t=33s>

Denys Shmygal' ta kerivnytstvo Prezydiyi Bosniyi i Gertsegovyny obgovoryly dopomogu v rozminuvanni ta reabilitatsiyi poranenyh viys'kovykh. Uryadovyi portal (24 serpnia 2023) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmygal-ta-kerivnytstvo-prezydii-bosnii-i-hertsehovyny-obhovoryly-dopomohu-v-rozminuvanni-ta-reabilitatsii-poranenykh-viiskovykh>

Duhai M. Serbia allows ammunition shipments to Ukraine in westward pivot. Financial Times (6 June 2023) URL: <https://www.ft.com/content/204813e0-7006-4ec6-aa66-938c346ec70d>

Erman G. Istoriya odniyeyi druzhby. Yak Ukrayina borolasya za yednist' Pivnichnoyi Makedoniyi? (7 lyutogo 2021) URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55830089>

EU Candidate Status for Bosnia and Herzegovina: a message to the people and a tasking for politicians. EEAS (19 December 2022) URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-candidate-status-bosnia-and-herzegovina-message-people-and-tasking-politicians-0_en

EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU. Council of the EU 2 March 2022 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>

Fahivtsi Tcentru protymynnoi diyal'nosti proishly pidgotovku v Kosovi ta Schveitsariyi. ArmiyaInform (30 zhovtnya 2022) URL: <https://armyinform.com.ua/2022/10/30/fahivczi-czentru-protymynnoi-diyalnosti-proishly-pidgotovku-v-kosovi-ta-shvejczariyi/>

Horvatiya planuye spryamuvaty maizhe 3 miliona yevro na prydbannya dlya Ukrayiny rozminuval'nykh mashyn. Uryadovyi portal (22 grudnya 2022) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/khorvatiia-planuie-spryamuvaty-maizhe-3-mln-ievro-na-prydbannia-dlia-ukrainy-rozminuvalnykh-mashyn>

Hrvatska vlada podržala proglašenje holodomora genocidom nad Ukrajinima. HRT (15. lipnja 2023) URL: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/hrvatska-vlada-podrzala-proglasenje-holodomora-genocidom-nad-ukrajinima-10843619>

Isufi P. Kosovo Leaders Sign EU Candidacy Application. BalkanInsight (14 December 2022) URL: <https://balkaninsight.com/2022/12/14/kosovo-leaders-sign-eu-candidacy-application/>

Isufi A. Lessons of War: Kosovo Trains Ukrainian Women in Demining. BalkanInsight (10 May 2022) URL: <https://balkaninsight.com/2022/05/10/lessons-of-war-kosovo-trains-ukrainian-women-in-demining/>

Komentar Ministerstva zovnishnih sprav Ukrayiny schodo zayav Prezidenta Horvatiyi Zorana Milanovicha. Ministerstvo zovnishnih sprav Ukrayiny (25 sichnya 2022) URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-zayav-prezidenta-horvatiyi-zorana-milanovicha>

Kosovo president asks Washington for help in joining NATO. Reuters (17 March 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/kosovo-president-asks-washington-help-joining-nato-2022-03-17/>

Kosovo's President Osmani: We need a credible EU roadmap for our region's future. EU debates, news& Opinions (June 14 2023) URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/kosovos-president-osmani-we-need-a-credible-eu-roadmap-for-our-regions-future/>

Landay J., Vasovic A. Exclusive: Leaked U.S. intel document claims Serbia agreed to arm Ukraine. Reuters (12 April 2023) URL: <https://www.reuters.com/world/leaked-us-intel-document-claims-serbia-agreed-arm-ukraine-2023-04-12/>

Leaked US intelligence document suggests Serbia agreed to arm Ukraine. The Guardian (12 April 2023) URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/12/leaked-us-intelligence-document-claims-serbia-agreed-to-arm-ukraine>

Milanović: Ja sam zapovjednik vojske, hrvatski vojnici neće ići u Ukrajinu. Index Vijesti (25. siječnja 2022). URL: https://www.index.hr/vijesti/clanak/video-milanovic-ja-sam-zapovjednik-vojske-hrvatski-vojnici-nec-e-ici-u-ukrajinu/2334864.aspx?index_ref=naslovnica_vijesti_najcitanije_d

Minister Tilvar will sign, at Istanbul, the Memorandum of Understanding on the establishment of a Task Force to Counter the Sea Mines in The Black Sea – MCM Black Sea. Ministry of National Defence Romania. Press release (10.01.2024) URL: https://english.mapn.ro/cpresa/6144_Minister-Tilvar-will-sign,-at-Istanbul,-the-Memorandum-of-Understanding-on-the-establishment-of-a-Task-Force-to-Counter-the-Sea-Mines-in-The-Black-Sea---MCM-Black-Sea_.html

Muminovic Bijelonja A., Swanke I., Jahic A. Expansion of Kremlin-backed Media in Bosnia Is a Concern, Analysts Say. Voice of America (13 February 2024) URL: <https://www.voanews.com/a/expansion-of-kremlin-backed-media-in-bosnia-is-a-concern-analysts-say/7486222.html>

Нл Ministrинл е Mbrotjtes u mbajt ceremonia e nisjes сл Kontingjentit тл FSK-сл нл Mbretлrинл е Bashkuar плл Operacionin INTERFLEX Kosovo. Ministry of Defence (18 January 2024) URL: <https://mod.rks-gov.net/NewsDetails/33/970>

Panagiota M., Greece's Response to Russia's War on Ukraine. Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance. December 2023. P. 350.

Podupiremo deeskalaciju stanja u Ukrajini. Zelimo pridonijeti iskustvom iz mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja. Vlada Republike Hrvatske (25.01.2022) URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/podupiremo-deeskalaciju-stanja-u-ukrajini-zelimo-pridonijeti-iskustvom-iz-mirne-reintegracije-hrvatskog-podunavlja/33791>

Proiectul de hotărâre pentru aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la condamnarea Marii Onfometări (Holodomor) din anii 1932–1933 din Ucraina. Parlamentul Republicii Moldova URL: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6257/language/ro-RO/Default.aspx>

Provisional Verbatim Record of the Three Thousand Two Hundred and Seventeenth Meeting. S/PV.32. 17–25 May 1993, p. 6 United Nations Security Council URL: <https://digitallibrary.un.org/record/169089?ln=en>

Relations with Bosnia and Herzegovina. NATO (30 January 2024) URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm

Resolutions. United National Security Council URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-0>

Russia's war of aggression against Ukraine: EU adopts 11th package of economic and individual sanctions // Council of the EU, 23 of June 2023 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-11th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>

Serbia will not impose sanctions against Moscow, president says. Reuters (February 25 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-will-not-impose-sanctions-against-moscow-president-says-2022-02-25/?rpc=401&>

Shymkevych K. A Forgotten Friendship: Serbo-Ukrainian relations and pro-russian narratives. Belgrade Center of Security Policy. 2023. April. P. 3.

Shymkevych K. Odná golka na dvoch. Yak rosiys'ka nafta spryyaye zbyzhennyu Ugorschyny ta Serbii. Ukrayinskyi tyzhden' (19 travnya 2023) URL: <https://tyzhden.ua/odna-holka-na-dvokh-iak-rosijska-nafta-spryiaie-zbyzhenniu-uhorschyny-ta-serbii/>

Shymkevych K. Osoblyvosti viis'kovogo neitralitetu Serbii u konteksti regional'noyi systemy bezpeky Balkan: Mezhdunarodni vidnosyny ta mizhnarodne parvo u postbipolyarnii sistemi mizhnarodnyh vidnosyn: naukovyi zbirnyk. Kyivskyi universytet imeni Borysa Grinchenka. Kyiv: [Elektronne vydannya]. 2023. S. 127.

Shymkevych K. Politika contra horvats'kogo prezidenta Milanovicha: epatazh chy gra na ruku rf? Militaryni (7 chervnya 2022) URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/polityka-contra-horvatskogo-prezydenta-milanovycha-epatazh-chy-gra-na-ruku-rf/>

Siebold S., Sito-Sucic D. German troops back to Bosnia as fear of instability grows. Reuters (16 August 2022) URL: <https://www.reuters.com/world/europe/german-troops-return-bosnia-fear-instability-due-ukraine-war-grows-2022-08-16/>

Slovenija gladomor priznala za genocid, Zelenski se zahvaljuje poslancem (23.05.2023) URL: <https://www.24ur.com/novice/tujina/dz-sprejel-deklaracijo-o-priznanju-gladomora-kot-genocida.html>

The Romanian Parliament recognized the Holodomor as an act of genocide. Holodomor Museum (24 November 2022) URL: <https://holodomormuseum.org.ua/en/news/the-romanian-parliament-recognized-the-holodomor-as-an-act-of-genocide/>

Todorović S. Support for Ukraine, balancing, ignoring: How the Western Balkans is reacting to the crisis URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2022/02/15/support-for-ukraine-balancing-ignoring-how-the-western-balkans-is-reacting-to-the-crisis/>

Ukrayina ta Horvatiya pidpysaly mizhuryadovu ugodu pro spivrobitnytstvo v sferi rozminuvannya. Uryadovi portal (10 zhovtnya 2023) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-khorvatiya-pidpysaly-mizhuriadovu-uhodu-pro-spivrobitnytstvo-v-sferi-rozminuvannya>

Vijs'kova dopomoga. Militaryni URL: <https://mil.in.ua/uk/tag/vijskova-dopomoga/>

Vučić kaže da će osuditi Rusiju kada Zelenski osudi NATO bombardovanje Srbije. Radio Slobodna Evropa (22.02.2022) URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-predsednik-rusija-ukrajina/31716987.html>

Vučić: Srbija nije potpisala nikakav sporazum s Ukrajinom za oružje i streljivo. Index.hr (29 veljača 2024) URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vucic-srbija-nije-potpisala-nikakav-sporazum-s-ukrajinom-za-oruzje-i-streljivo/2543123.aspx>

Živanović M. Lbta se zna i ne zna o izvozu srpskog oružja u Ukrajinu? Radio Slobodna Evropa (12 travnja 2023) URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-izvoz-oruzje-ukrajina-istraga/32360717.html>

Zoran Milanovich. Myrotvorets' (25 sichnya 2022) URL: <https://myrotvorets.center/criminal/milanovich-zoran/> Българският парламент обяви Гладомора в Украйна за геноцид. Зеленски благодари на София. Свободна Европа (1 февруари 2023) URL: <https://www.svobodnaevropa.bg/a/32250421.html>